

OM ARBETET MED NORDISK RÄTT
– NÅGRA PERSONLIGA REFLEKTIONER

AV PHD, FORSKARE ANNIKA SUOMINEN

Summary

This brief article, based on the author's experience writing her PhD, contemplates the Nordic approach to EU criminal law research.

The starting point is, as in most comparative studies, the functionality principle. In relation to EU criminal law, comparison is relevant both vertically (EU criminal law implementation in national law) and horizontally (how the Nordic Member States have chosen to implement EU criminal law instruments). The article highlights some of the difficulties in applying a comparative approach, but focuses on the advantages such an approach entails.*

1. Introduktion

Kraven på komparation har i dagens läge med ökande internationalisering och europeisering av straffrätten blivit allt högre. När det gäller EU-straffrätt och komparativ rätt slog Legrand fast redan år 1996 att alla EU-rättare i viss grad blir komparatister.¹ Detta konstaterande äger bärighet även för min del. Här fokuserar jag på vissa aspekter som enligt min uppfattning är viktiga eller speciellt utmanande då man jämför nordisk rätt.

Mitt bidrag baserar sig helt på personliga erfarenheter hämtade från arbetet med min doktorsavhandling som visserligen inte är rättsjämförelse utan en studie i EU-straffrätt.² Den har dock vissa komparativa aspekter, som jag kommer att behandla här. Eftersom jag har min grundskolning i det finska rättssystemet får bidraget trots strävan efter objektivitet med nödvändighet en finsk överton. Samtidigt är mitt perspektiv EU-straffrättsligt och det som sägs kan inte tolkas gälla allmänt för rättsjämförande verksamhet.

2. Utgångspunkten

I komparativ rätt används ofta funktionalitetsprincipen som utgångspunkt.³ Detta betyder att jämförandet i sig är problembaserat. I min avhandling är det dessutom

---

* Title in English: Some personal reflections on working with Nordic law

fråga om komparation i två avseenden. För det första handlar det om vertikal komparation eftersom jag jämför EU-straffrättsliga bestämmelser med nationell, implementerad lagstiftning. Samtidigt evalueras lagstiftningen på EU-nivå och nationell nivå. Detta är vad som oftast förstås med studiet av just EU-straffrätten, då rambesluten, och idag direktiven, måste implementeras för att få effekt i medlemsstaterna. Här är även avvikande eller bristfällande implementering av intresse. Den nationella lagstiftningen evalueras även med tanke på EU-rättsliga förpliktelser att implementera rambesluten.

Parallellt med studiet av implementeringen i de nordiska medlemsstaterna jämför jag de olika rättsliga lösningarna i nämnda stater. Detta är då horisontal komparation och här ser jag på likheter och olikheter mellan de nordiska medlemsstaterna i fråga om hur de implementerat rambeslut om ömsesidigt erkännande. Här är det viktigt att förstå de olika rättsystemen, då det ofta inte är tillräckligt att studera endast lagbestämmelser och deras förarbeten. Det är inte alltid lätt att begripa sig på andra rättsystem och rättskulturer. En annan utmaning hör samman med de yttre likheter mellan de rättsliga lösningar som de enskilda nordiska medlemsstaterna har valt. Det är först när man kommer ner till detaljnivån som man hittar olikheterna och kan se på olikheterna till dessa.

Presentationen kan då ofta bli väldigt detaljerad och det känns som om man måste vända varje sten. En sådan detaljrikedom kan ofta bli en ganska tråkig läsupplevelse. Samtidigt skapar den grund för generella iakttagelser som kan läggas fram i konkluderande avsnitt. Speciellt med tanke på ömsesidigt erkännande saknades det tidigare exakt vetskap om implementering och generella konklusioner gjordes ofta baserat på generella antaganden. Ifall man vill analysera principen om ömsesidigt erkännande är det enligt mig viktigt att studera principens utformning i både EU och nationell rätt.

3. Speciella svårigheter med komparativ rätt

Att använda sig av komparativ rätt är ofta svårt då man analyserar EU-straffrätt och önskar förmedla kunskap till personer utanför det nationella rättsystemet. För det första kan det vara svårt att hänvisa på samma sätt, och detta gäller speciellt lagförarbeten. I Sverige använder man sig ofta av två regeringspropositioner. Gällande ömsesidigt erkännande handlar den första propositionen till exempel om antagandet om rambeslutet om den europeiska arresteringsordern.⁴ Denna efterföljs sedan av en proposition om lag om den europeiska arresteringsordern.⁵

Ett sådant system används inte i Finland och Danmark. I dessa länder har man som regel endast en regeringsproposition som grund för ny lagstiftning.⁶ I samband med danska förarbeten är det ofta rätt komplicerat att hitta de officiella versionerna, något som leder till att man vanligen hänvisar till dem enligt kapitel-

numrering.⁷ Samma kapitelnumrering hittar man i svenska och finska förarbeten, men här är det inga svårigheter att använda sig av sidonumreringen.⁸ Här måste man således välja hänvisningsteknik.

För det andra kan vara svårt att förstå de olika implementeringslösningarna utifrån det nationella rättsystemet. Man måste vara medveten om infallsvinkel; utgår man från ett EU-perspektiv eller ett nationellt perspektiv. Jag valde till exempel att inte utgå från Kommissionens implementeringsrapporter för att undgå ett för snävt EU-rättsligt perspektiv. Idag har man även från EU:s håll medgett att EU:s implementeringsevaluering har sina brister, särskilt som den i huvudsak fokuserar på formella regler med en nedprioritering av hur nationella rättsystemen fungerar som följd.

Man kan hävda att det är svårt att förstå implementeringen i en annan medlemsstat än den egna. Förståelsen förutsätter ju en mera generell kunskap om landets rättsystem och rättskultur.⁹ Men detta är ett problem som uppkommer i varje rättsjämförande studie. Eftersom man inte kan bli expert på flera rättssystem samtidigt är kontakterna till forskare, praktiker och alla andra tänkbara personer i de rättsystemen som kommer ifråga, av central betydelse. Här spelar speciellt workshopen i straffrätt en viktig roll. Den skapar kontakter till andra nordiska straffrättsforskare. För att säkra att man förstått rätt kan det löna sig att intervjua personer som har deltagit i det konkreta lagstiftningsarbetet i de olika nordiska medlemsstaterna.

För det tredje är det viktigt att inte utgå från att den egna nationella rättsliga lösningen är den rätta. Det är enkelt sagt, men kanske inte så enkelt genomfört. På grund av att man så starkt är präglad av rättsliga lösningar och strukturer i det egna straffrättsliga systemet och då speciellt sättet att implementera rambeslut, kan det leda till att man missar olika nyanser i de andra rättsystemen. Ofta måste man överge det vanliga tankemönstret för att nå fram till nya lösningar.

Det har varit till stor nytta för mig att kunna skriva avhandlingen i Norge. Här har jag kunnat dra nytta av ett slags utanför-perspektiv (eller i alla fall försökt) eftersom Norge inte är medlem i EU. I tillägg till de vanliga fördelarna, som att vara tvungen att motivera EU-rättsliga lösningar till personer med ett utanför-perspektiv, har detta varit speciellt nyttigt med tanke på medlemsstaternas och EU:s olika aspekter på och prioriteringar i EU straffrätt. Hur man förhåller sig till EU-(straff) rätten visar hur olika nationella prioriteringar upplevs. Självklarheter kan ofta vara baserade på det egna, nationella rättsystemet. Ett utanför-perspektiv hjälper en även att inse hur olika eller lika rättsliga lösningar kan vara. Samtidigt har man också kunnat se hur olika rättsliga lösningar ibland leder till samma slutresultat i praktiken.

4. Fördelar med att använda en komparativ metod

Att använda sig av en komparativ metod har flera fördelar. För det första får man genom att jämföra olika rättsystem ett helt nytt synsätt även på det egna, nationella rättsystemet och dess rättsliga lösningar. Detta gagnar analysen av det egna systemet men underlättar också upptäckten av svagheter i det egna nationella systemet. Samtidigt möjliggör även detta att man märker att flera alternativ kan vara möjliga, och att oklarheter i EU-straffrätt leder till olika resultat i olika medlemsstater.

När man studerar implementering av EU-straffrätt med en komparativ blick, blir man mera klar över vilka nationella aspekter och prioriteringar som gäller. Samtidigt blir det enklare att urskilja vilka frågor som speciellt de nordiska medlemsstaterna anser vara traditionellt straffrättsliga och som ska regleras på nationell nivå. I Finland och Sverige har man t.ex. strängt implementerat förvägrandegrunden gällande utlämning av egna medborgare, medan man inte i Danmark har varit lika sträng, utan vägrandegrunden implementerades som fakultativ.¹⁰ Samtidigt kan vi idag se att Danmark är kritisk till överstatlig straffrättslig kompetens över huvudtaget inom EU,¹¹ och detta påverkar i hög grad den danska inställningen till implementering och straffrättsligt samarbete. Som utgångspunkt är Danmark nu inte med i EU:s straffrättsliga samarbete över huvudtaget. Detta kan anses som en relativt EU-kritisk utgångspunkt på straffrättens område.

För det andra kan det ofta leda till bättre straffrättsvetenskap om man använder sig av ett utanför-perspektiv. I vissa fall kan man på ett enklare sätt förklara det egna rättsystemet och de egna rättsliga lösningarna. Det kan som bekant vara svårt att förklara enkla saker på ett tydligt och klart sätt, inte minst om man som jag skriver på engelska. Tar man då fasta på skillnaderna i systemen lyckas man kanske fokusera på de delar i systemen som särskilt kräver en förklaring.

Generellt har man inom EU-straffrätten och då speciellt gällande implementeringen använt en stark nationell utgångspunkt, som kan resultera i att man uppfinner engelska termer för att förklara ett nationellt straffrättsligt koncept. Här kan svårigheter då uppstå både för de nationella aktörerna att förstå men även för personer i andra medlemsstater. Man kan här försöka eliminera en alltför stor begreppsförvirring genom samtidigt indikera termens eller konceptets namn på det egna språket.

För det tredje är det i dagens läge vanligt att man i en avhandling jämför det egna rättsystemet med andra, speciellt med närliggande rättsystem. Då blir de nordiska länderna ett ganska naturligt område att hålla sig till. En fördel med att se på de nordiska medlemsstaternas sätt att implementera EU-straffrätt är att man får fram nordiska särdrag och mera konkret kan visa till nordiska specialiteter och hållningssätt inom EU-straffrätten. Eftersom straffrätten starkt har interna-

tionaliserats och europeiserats, har det ofta lett till att man har glömt det nordiska perspektivet. Jag menar ändå att man helt bra kan t.ex. ha ett nordiskt perspektiv i en EU-straffrättslig studie. I viss mening är detta vårt speciella bidrag till EU-straffrätten. Dessutom ska vi inte glömma viktigheten av nordisk komparativ forskning på straffrättens område. Detta är viktigt bland annat för att upprätthålla det nordiska samarbetet samt för att utveckla straffrätten mer generellt.

5. Exempel på svårigheter med den komparativa metoden

Det finns naturligtvis också svårigheter med att använda sig av en komparativ metod. För det första kan språket och förståelsen av ett främmande rättsystem vara krävande. Rent språkmässigt kan det vara en utmaning att förstå komplicerade juridiska begrepp eller koncept, då dessa inte är desamma som i det egna nationella systemet. Speciellt för de nordiska språken som är så lika, kan problemet vara att man tror att man har förstått rätt, men att det senare kommer fram att man har missförstått. Att hitta rätt i ett främmande rättsystem är inte alltid enkelt. Man måste tänka på att självklarheter ofta är baserade på det egna rättsystemet och rättsförståelsen. Dessutom blir det också en fråga hur man bäst kan presentera främmande rätt och vilket språk man skriver på.

Översättningen av termer till ett annat språk är alltid en särskild utmaning. Det är kanske inte problematiskt då man använder nordiska språk, men att skriva på engelska visade sig vara relativt komplicerat. Detta beror mest på att det inte alltid finns officiella översättningar till engelska och att det ofta inte är helt klart vilken engelskspråkig term som är korrekt. Ett exempel på detta är begreppet ”tiltale” i dansk rätt, som motsvaras av åtal i finsk och svensk rätt. I Finland och Sverige använder man *prosecution* på engelska, medan man i den danska översättningen använde *charge*. Detta öppnar igen upp för olika tolkningsmöjligheter.¹²

För det andra handlar det ofta om att kunna ställa de riktiga frågorna, som inte alltid nödvändigtvis är desamma som i det nationella systemet. Varför just denna rättsliga lösning valts vid implementeringen av ett rambeslut kan bero på flera olika grunder. Valet kan vara vanskligt att förklara konkret för personer som inte har samma bakgrund i det straffrättsliga systemet. Det kan vara ännu svårare att förklara saken för en EU-rättare.

Detta kan vi t.ex. klart se i den finska implementeringen av både konfiskations- och bötesrambeslutet.¹³ Här har den finska lagstiftaren valt att använda sig av en form för implementering som normalt endast används för internationella konventioner. Rambeslutet är implementerat genom en blandad lag. Detta betyder att rambeslutets bestämmelser är ikraft som sådana i Finland, ifall inte annat har stadgats. Samtidigt som detta kan te sig lite märkligt för de flesta andra i EU, är detta i sig inte så konstigt för det finska rättsystemet. Dessutom kan man se att

lagförarbeten är lika detaljerade som i ”vanliga” implementeringsfall, så skillnaden mellan denna lösning och vanlig implementering är kanske mest av lagteknisk natur.¹⁴

För det tredje kan det vara svårt att utföra en komparativ studie på grund av metodologiska utmaningar. Att känna till rättskulturen bakom de olika rättsliga lösningarna kan vara av avgörande betydelse för valet av en framgångsrik forskningsmetod.¹⁵

6. Slutord

Nordisk rättskomparation inom straffrätten har alltid varit intressant för forskare. Speciellt i dagens läge, när EU-straffrätten börjar ta över alltmer av straffrättssystemet, blir det ännu viktigare att upprätthålla och framhäva nordiska värden och principer i straffrätten.¹⁶ Slutligen kan jag konstatera att det inte finns något facit på hur man gör en bra nordisk rättskomparation i straffrätt. Om ett sådant facit finns har jag i alla fall inte hittat det. Men man kommer långt med grundlighet, ödmjukhet och nyfikenhet inför främmande lösningar.

- 1 Legrand: How to compare now. *Legal Studies* Volume 16, Issue 2, 1996 s. 232-242.
- 2 Doktorsavhandlingen, som försvarades vid universitet i Bergen den 18 februari 2011, har titeln: The principle of mutual recognition in cooperation in criminal matters - A study of the principle in four framework decisions and in the implementation legislation in the Nordic Member States.
- 3 Zweigert och Kötz: *Introduction to comparative law*. Oxford University Press 1994 s. 31-33.
- 4 Regeringens Proposition 2001/02:118: Sveriges antagande av rambeslut om en europeisk arresteringsorder och om överlämnande mellan medlemsstaterna.
- 5 Regeringens Proposition 2003/04:7: Lag om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.
- 6 Se t.ex. Regeringens proposition 88/2003 till Riksdagen med förslag till lag om utlämning för brott mellan Finland och de övriga medlemsstaterna i Europeiska unionen samt till vissa lagar som har samband med den, och Forslag 2002/1 LSF 168 til Lov om ændring af lov om udlevering af lovovertrædere og lov om udlevering af lovovertrædere til Finland, Island, Norge og Sverige.
- 7 Se t.ex. Elholm: Does EU criminal cooperation necessarily mean increase repression? *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 17 (2009), s. 194-203.
- 8 Se t.ex. Asp: *Internationell straffrätt*, Iustus förlag 2011 s. 130 och 134.
- 9 De flertaliga projekt som evaluerar implementering av EU-straffrätt på initiativ av Kommissionen har kritiserats just för att de endast fokuserar på formella reglerna och inte ger utrymme för en egentlig komparation.
- 10 Se § 5, 1 mom. 4 punkten i finska EU utlämningslagen (2003/1286), § 6, 1 mom. i kap. 2 i den svenska EU överlämnandelagen (2003:1156) och § 10b 1 mom. i den danska utlämningslagen (ändring 433/2003).
- 11 Se Protokoll nr. 22 on Danmarks ställning, EUT nr C 83, 30.3.2010 s. 299.

- 12 Se Suominen 2011 s. 248 med hänvisningar samt EMD:s praxis om termen charged t.ex. i fallen *Deweer v. Belgium* dom 27.7.1980 para. 46, *Serves v. France* dom 20.10.1997 para. 42, *Heany and McGuinness v. Ireland* dom 21.12.2000 para. 41 och *Barry v. Ireland* dom 15.12.2005 para. 34.
- 13 Lag 231/2007 om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på bötesstraff och om tillämpning av rambeslutet och Lag 222/2008 om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på beslut om förverkande och om tillämpning av rambeslutet.
- 14 Se Regeringens Proposition 142/2006 till Riksdagen med förslag till lag om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på bötesstraff och om tillämpning av rambeslutet samt till lag om ändring av 1 § i lagen om verkställighet av böter och 47/2007 till Riksdagen med förslag till lag om det nationella genomförandet av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i rambeslutet om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på beslut om förverkande och om tillämpning av rambeslutet samt till vissa lagar som har samband med den.
- 15 Se närmare Suominen 2011 s. 10-16 inklusive hänvisningarna.
- 16 Se Suominen: The characteristics of Nordic criminal law in the setting of EU criminal law, *European Criminal Law Review (EuCLR)* 2/2011 s. 170-187.